

O-ST 035

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

การทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01

ตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

Land Usage of Farmers who Received Sor-Por-Kor 4-01 Land Certificates in Nong Pan Chan

Subdistrict, Ban Kha District, Ratchaburi Province

ศิริประภา สุคนธ์บัณฑิต (Siraprapa Sukhonthabandith)¹ กฤษณา รุ่งโรจน์วนิชย์ (Krisana Rungrojwanich)²

อัฉรฉา จิตตลดาการ (Achara Chittaladakorn)³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ข้อมูลทั่วไปและการทำประโยชน์ทางการเกษตรในที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ของเกษตรกร และ (2) ปัญหาเกี่ยวกับการทำประโยชน์ทางการเกษตรในที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 และแนวทางแก้ไขปัญหามาตรฐานที่ศึกษา คือ เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 และต้องทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง จำนวน 148 คน เลือกตัวอย่างโดยสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จำนวน 108 คน โดยคำนวณจากสูตรของยามานะ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 51.78 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรจากสื่อโทรทัศน์ มีรายได้ในครัวเรือนเฉลี่ย 72,833.33 บาทต่อปี มีพื้นที่ครอบครองที่เป็น ส.ป.ก.4-01 เฉลี่ย 11.94 ไร่ ระยะเวลาทำการเกษตรในที่ดิน เฉลี่ย 26.68 ปี ลักษณะดินในพื้นที่เป็นดินร่วนปนทราย แหล่งน้ำสำหรับการเกษตรเป็นสระน้ำในพื้นที่ เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกสับปะรด และมีพ่อค้ามารับซื้อผลผลิตภายในพื้นที่ เกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในการทำการเกษตรในที่ดิน ส.ป.ก.4-01 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการปรับปรุงการผลิตทางการเกษตร ด้านเงินทุน ด้านการจัดตั้งกลุ่ม และด้านสาธารณูปโภค แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการตลาด (2) ปัญหาในการทำประโยชน์ในที่ดิน ได้แก่ ด้านแรงงาน ด้านความอุดมสมบูรณ์ของดิน และด้านแหล่งน้ำในพื้นที่ แนวทางแก้ไขปัญหามาตรฐานที่ศึกษา ได้แก่ ปลูกพืชที่ใช้แรงงานน้อย การใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงดิน และการขุดสระน้ำเพิ่มขึ้นภายในพื้นที่

คำสำคัญ: การทำประโยชน์ในที่ดิน เอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 จังหวัดราชบุรี

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

tum1822@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช krungrojwanich@yahoo.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช achara.chi@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study 1) social and economic status and land utilization of farmers who received Sor Por Kor 4-01 land certificates 2) problems and solutions on Sor Por Kor 4-01 land utilization. This research is a survey research. The population in this study were 148 farmers who received Sor Por Kor 4-01 land certificates and utilized Sor Por Kor 4-01 lands. The target sample size of 108 was determined by using Yamane. The sample was selected by simple random sampling and was calculated at the statistical significance level of 0.05. The instrument used in the research was structured interviews. The data were analyzed by computer program and statistics used were frequency, percentage, mean, minimum, maximum and standard deviation. The results indicated that: 1) the majority of the farmers who received Sor Por Kor 4-01 land certificates were male with an average age of 51.78 years, completed elementary level education and received agricultural information from television program. Their average household income was 72,833.33 baht per year. They used their own money and loan as for capital cost. They possessed an average of 11.94 rais of Sor Por Kor 4-01 land with an average of 26.68 years of cultivation. The characteristic of the soil in the Sor Por Kor 4-01 lands was sandy loam. Water supply for agriculture was from ponds in the areas. Most farmers grew pineapples and sold their produce on farm. The farmers were supported by agencies for production in Sor Por Kor 4-01 lands in four aspects: improvement of agricultural production, capital, group formation and infrastructure but marketing aspect was not supported. 2) problems in making use of Sor Por Kor 4-01 lands were labor for production, soil fertility and water supply. Farmers solved the problems by selecting plants that required less usage of labor, enhancing soil fertility by using manure, compost and organic fertilizer and digging ponds in the lands.

Keywords: Land usage, Sor-Por-Kor 4-01 Land Certificate, Ratchaburi Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

บทนำ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) มีหน้าที่ความรับผิดชอบหลักตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ในการจัดที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้กับเกษตรกร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในเขตปฏิรูปที่ดิน และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดจนสนับสนุนเงินทุนเพื่อพัฒนาอาชีพแก่เกษตรกร บทบาทหน้าที่ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต้องดำเนินการภายหลังการจัดที่ดินให้เกษตรกร เนื่องจากอาจเกิดกรณีเกษตรกรขายสิทธิในที่ดินด้วยเหตุผล เช่น ขนาดของเนื้อที่น้อยเกินไป ขาดแรงงาน ราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรมีหนี้สินหรือมีผู้แสวงหาที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เพราะประเมินว่าราคาถูกหรือเป็นทำเลเพื่อการท่องเที่ยว เกษตรกรบางรายอาจไม่ทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับแต่ปล่อยให้ว่าง เพราะไม่มีทุนหรือไม่คุ้มกับการลงทุน รวมถึงที่ดินเหมาะสมสำหรับใช้ประโยชน์ด้านอื่น (จารุวรรณใหญ่ยงค์, 2547; นภทชา คงสัมฤทธิ์, 2551; จงจิตร ปิ่นแก้ว, 2552) ในปี พ.ศ. 2558 พบเกษตรกรถูกเพิกถอนเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ทั้งประเทศจำนวน 7,974 ราย คิดเป็นพื้นที่รวม 107,611 ไร่ โดยเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกเพิกถอนมากที่สุด จำนวน 3,785 ราย คิดเป็นพื้นที่ 58,103 ไร่ รองลงมาเป็นภาคใต้จำนวน 2,214 ราย คิดเป็นพื้นที่ 23,265 ไร่ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2559)

ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดราชบุรี เป็นส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาค ได้เข้ามาดำเนินการปฏิรูปที่ดินครั้งแรก โดยจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2521 ได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่เป็นเขตปฏิรูปที่ดินเป็นอำเภอแรกของจังหวัดราชบุรี คือ อำเภอจอมบึง ในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2521 และกำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินทั้งอำเภอ มีการดำเนินการกำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพิ่มขึ้นอีกหลายอำเภอ รวม 4 อำเภอ 14 ตำบล เป็นพื้นที่ประมาณ 257,376 ไร่ แบ่งออกเป็น อำเภอจอมบึง 6 ตำบล จำนวน 111,732 ไร่ อำเภอบ้านคา 3 ตำบล จำนวน 76,309 ไร่ อำเภอปากท่อ 3 ตำบล จำนวน 54,650 ไร่ และอำเภอสวนผึ้ง 2 ตำบล จำนวน 14,685 ไร่ ส่วนพื้นที่ที่ได้รับการออกเอกสารสิทธิส.ป.ก.4-01 จำนวน 11,075 ราย รวม 14,475 แปลง มีเนื้อที่จำนวน 186,013 ไร่ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดราชบุรี, 2558) ปัจจุบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินไปแล้วจำนวน 148 ราย (ข้อมูล ณ มกราคม 2554) ทางสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดราชบุรีได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการดำเนินการของเกษตรกรที่ถือครองและการใช้ประโยชน์ในที่ดินว่ามีการเปลี่ยนแปลงสภาพการถือครองที่ดิน และมีความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์ในที่ดินหรือไม่

ดังนั้น การศึกษาถึงการใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เพื่อให้ทราบถึงการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งปัญหาในการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรและแนวทางแก้ไขในการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินทำกินเพื่อให้ได้คำตอบสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำผลการศึกษาประกอบการพิจารณาดำเนินการและการจัดการปฏิรูปที่ดินให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปและการทำประโยชน์ทางการเกษตรในที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขในที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ของเกษตรกร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 และต้องทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองในพื้นที่ ตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี จำนวน 148 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 108 คน ได้จากการสุ่มแบบง่าย โดยใช้สูตรคำนวณของ Taro Yamane เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) ข้อมูลทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการทำประโยชน์ในที่ดิน (2) การสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ ในการทำการเกษตรในที่ดิน ส.ป.ก.4-01 แบ่งเป็น 5 ส่วน ได้แก่ การสนับสนุนแบบให้เปล่า ด้านการปรับปรุงการผลิตทางการเกษตรจาก ส.ป.ก. และหน่วยงานอื่นๆ ที่ให้การสนับสนุนด้านเงินทุน ด้านการตลาด ด้านการจัดตั้งกลุ่ม และด้านสาธารณูปโภค (3) ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพพื้นที่ ด้านขนาดของที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ด้านความสมบูรณ์ของดิน ด้านแหล่งน้ำในพื้นที่ ด้านแรงงานในการทำงานการเกษตร และด้านการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปและการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 ข้อมูลทางด้านสังคมของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 พบว่า เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 51.78 ปี เกษตรกรเกินครึ่งจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน และเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรจากสื่อทางโทรทัศน์

1.2 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 พบว่า เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 มีรายได้ในครัวเรือนเฉลี่ย 72,833.33 บาทต่อปี ส่วนใหญ่ใช้ทุนตัวเองและแหล่งเงินกู้ เกษตรกรมีพื้นที่ครอบครองที่เป็น ส.ป.ก.4-01 เฉลี่ย 11.94 ไร่ มีระยะเวลาการทำเกษตรในที่ดิน ส.ป.ก.4-01 เฉลี่ย 26.68 ปี

1.3 ข้อมูลการทำประโยชน์ในที่ดิน พบว่า ลักษณะดินในพื้นที่ ส.ป.ก.4-01 ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย มีการปรับปรุงคุณภาพของดินโดยการใส่ปุ๋ยชีวภาพเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.43) เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร (ร้อยละ 59.26) เป็นสระน้ำในพื้นที่ การทำประโยชน์ทางการเกษตรในที่ดิน ส.ป.ก.4-01 เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกสับปะรด (ร้อยละ 87.96) และในการจำหน่ายผลผลิตจะมีพ่อค้ามารับซื้อในพื้นที่ (ร้อยละ 89.81)

1.4 การสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ ในการทำการเกษตรในที่ดิน ส.ป.ก.4-01 มีดังนี้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

1.4.1 การสนับสนุนแบบให้เปล่าด้านการปรับปรุงการผลิตทางการเกษตรจาก ส.ป.ก. และหน่วยงานอื่นๆ ด้านการฝึกอบรม เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 57.41 ได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การสนับสนุนด้านพันธุ์พืช ได้แก่ พันธุ์ข้าว การอบรมวิธีการเพาะเห็ด และพืชตระกูลถั่วที่ใช้ทำปุ๋ยพืชสด เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 46.30 ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน และการสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 82.54 ได้รับการสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์น้ำ ได้แก่ ปลา และกบ จากกรมประมง

1.4.2 การสนับสนุนด้านเงินทุน เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 56.48) ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนด้วยการกู้จากกองทุนหมู่บ้าน โดยอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี รองลงมาโดยกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 และ 12 ต่อปี กู้ยืมจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.5 ต่อปี และการกู้ยืมจากญาติในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี

1.4.3 การสนับสนุนด้านการตลาด เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการตลาด มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 6.48 ได้รับการสนับสนุนด้านการตลาดจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมส่งเสริมการเกษตร และโรงงานแปรรูป

1.4.4 การสนับสนุนด้านการจัดตั้งกลุ่ม เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากด้านการจัดตั้งกลุ่มจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รองลงมาจากกรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตร ตามลำดับ

1.4.5 การสนับสนุนด้านสาธารณูปโภค เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องสาธารณูปโภคที่สำคัญ ได้แก่ ประปา ไฟฟ้า ถนน และสาธารณสุข

2. ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01

2.1 ปัญหาในการทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านแรงงานในการทำเกษตรโดยมีอัตราค่าจ้างแรงงานค่อนข้างสูง และเกษตรกรบางรายประสบปัญหาในด้านสภาพพื้นที่ที่มีความลาดชัน และบางพื้นที่มีสภาพเป็นที่ลุ่มเกินไป ด้านขนาดของที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 มีพื้นที่ไม่เพียงพอ ด้านความอุดมสมบูรณ์ของดิน ด้านแหล่งน้ำในพื้นที่ และด้านการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร

2.2 แนวทางแก้ไขในการทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ที่พบปัญหาด้านแรงงานในการทำเกษตร มีแนวทางแก้ไขโดยการปลูกพืชที่ใช้แรงงานน้อย และเกษตรกรบางรายมีแนวทางในการแก้ไขแต่ละด้านดังนี้ ด้านสภาพพื้นที่ เกษตรกรมีแนวทาง แก้ไขโดยการเลือกพืชปลูกให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ด้านขนาดของที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 โดยการเช่าที่ดินเพิ่ม ด้านความอุดมสมบูรณ์ของดิน เกษตรกรมีแนวทางแก้ไขโดยการใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพ ในการปรับปรุงบำรุงดิน ด้านแหล่งน้ำในพื้นที่ เกษตรกรมีแนวทางแก้ไขโดยการขุดสระน้ำภายในพื้นที่ ด้านการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร เกษตรกรมีแนวทางแก้ไขโดยการรวมกลุ่มกันจำหน่ายผลผลิต ดังแสดงในตารางที่ 1

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6
The 6th STOU National Research Conference

ตารางที่ 1 ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ของเกษตรกร

ปัญหา	แนวทางแก้ไข
ด้านสภาพพื้นที่	
- มีความลาดชันของพื้นที่	- เลือกชนิดพืชที่ปลูกให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
ด้านขนาดของที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01	
- พื้นที่ไม่เพียงพอ	- การเช่าที่ดินเพิ่ม
ด้านความอุดมสมบูรณ์ของดิน	
- หน้าดินถูกชะล้างพังทลาย	- ใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ
ด้านแหล่งน้ำในพื้นที่	
- ขาดแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์	- โดยการขุดสระน้ำเพิ่มขึ้นภายในพื้นที่
ด้านแรงงานในการทำเกษตร	
- อัตราค่าจ้างแรงงานสูง	- ปลูกพืชที่ใช้แรงงานน้อย
ด้านการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร	
- จำหน่ายผลผลิตได้ราคาต่ำ	- รวมกลุ่มกันจำหน่ายผลผลิต

อภิปรายผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปและการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01

1.1 ข้อมูลทางด้านสังคมของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 มีจำนวนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน มีอายุเฉลี่ย 51.78 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทินกร เพ็ญเขียว (2550: 93) ที่พบว่าเกษตรกรที่สัมภาษณ์เป็นเพศชายและเพศหญิง มีจำนวนค่อนข้างใกล้เคียงกัน มีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ส่วนใหญ่รับสื่อทางโทรทัศน์ เนื่องจากเป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่ายทุกครัวเรือน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการรับสื่อจากหอกระจายข่าวอยู่ในเกณฑ์น้อย แม้ว่าหอกระจายข่าวเป็นสื่อที่อยู่ภายในชุมชนของเกษตรกรมากที่สุด จากการสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่า มีการนำหอกระจายข่าวไปประชาสัมพันธ์ข่าวสารและกิจกรรมในด้านอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตร จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่เกษตรกรไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรทางหอกระจายข่าวภายในชุมชน และพบว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐยังไม่ได้เข้ามาให้ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรมากนัก สอดคล้องกับงานวิจัยของ จงจิตร ปิ่นแก้ว (2551) ที่พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เปิดรับแหล่งการรับรู้ข่าวสารทางการเกษตรจากสื่อโทรทัศน์และสื่อวิทยุ เนื่องจากวิทยุและโทรทัศน์สามารถเปิดรับง่าย โดยเฉพาะในเวลาว่างก็สามารถรับฟังหรือรับชมได้สะดวก

1.2 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยในช่วง 20,000-60,000 บาทต่อปี มีอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียว คือ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

การปลูกสับปะรดและอ้อยโรงงาน และบางรายมีรายได้สูงถึง 400,000 บาทต่อปี เนื่องจากเกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรมาก มีแหล่งสินเชื่อ และอาจมีการเช่าที่ดินเพิ่มเพื่อเพาะปลูกสับปะรดและอ้อยโรงงาน ประกอบกับมีอาชีพรองคือ การปลูกไม้ผล และไม้เศรษฐกิจที่มีราคาสูงเสริมรายได้ จึงทำให้มีรายได้ในครัวเรือนสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณะ ดีปาละ (2546) ทินกร เพ็ญเขียว (2550) และ จงจิตร ปิ่นแก้ว (2551) พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากภาคเกษตรกรรมอยู่ในช่วงต่ำกว่า 50,000 บาทต่อปี เนื่องจากเป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีอายุมากและอยู่เพียงลำพัง มีการปลูกข้าวโพด ลำไย และข้าวเป็นหลักเพียงชนิดเดียว จึงมีรายได้จากภาคเกษตรต่ำ

เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 มีพื้นที่ครอบครองที่เป็น ส.ป.ก. 4-01 อยู่ในช่วง 6-10 ไร่ มีระยะเวลาการทำเกษตรในที่ดิน ส.ป.ก.4-01 มากกว่า 30 ปีขึ้นไป โดยภาพรวมเกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ต่ำกว่าระเบียบที่ ส.ป.ก. เกือบทั้งหมด (ไม่เกิน 50 ไร่ต่อครัวเรือน) เนื่องจากเกษตรกรได้รับการแบ่งแยกที่ดินโดยบุคคลในครอบครัวจึงทำให้การถือครองพื้นที่ลดน้อยลง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทินกร เพ็ญเขียว (2550) และ จงจิตร ปิ่นแก้ว (2551) พบว่า เกษตรกรได้รับพื้นที่จาก ส.ป.ก ช่วง 5-20 ไร่ต่อครัวเรือนมากที่สุด มีระยะเวลาทำการเกษตรในที่ดิน ส.ป.ก.4-01 เฉลี่ย 26.68 ปี

1.3 ข้อมูลการทำประโยชน์ในที่ดิน พบว่า ลักษณะดินในพื้นที่มีสภาพเป็นดินร่วนปนทราย และเกษตรกรมีการปรับปรุงบำรุงดิน โดยการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพ และมีการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นส่วนน้อยในการทำการเกษตร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะดินในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันไป ซึ่งลักษณะดินแต่ละประเภทก็เหมาะสมกับชนิดของพืชที่ปลูกแตกต่างกันไปด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภทศา คงสัมฤทธิ์ (2551) พบว่า สภาพดินส่วนใหญ่มีสภาพเป็นดินร่วนปนทราย และเกษตรกรเคยทำการปรับปรุงบำรุงดินในแปลงที่ดินของตนเองปีละ 1-2 โดยใช้สารชีวภาพร่วมกับปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตร

เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 มากกว่าครึ่งมีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร ส่วนใหญ่มีสระน้ำในพื้นที่การทำประโยชน์ทางการเกษตรในที่ดิน ส.ป.ก.4-01 และพบว่ยังมีบางพื้นที่ไม่มีแหล่งน้ำเนื่องจากสภาพบางพื้นที่ของเกษตรกรไม่ได้ติดกับคลองชลประทาน และ/หรือลำห้วย ลำธาร หรือแหล่งน้ำอยู่ไกล ไม่มีเงินทุนในการขุดสระน้ำภายในพื้นที่ของตนเอง จำเป็นต้องอาศัยน้ำฝน โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะปลูกพืชไร่ทำให้บางพื้นที่ของเกษตรกรไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมนอกฤดูปลูกได้ เพราะขาดแหล่งน้ำในการทำการเกษตร ดังนั้นภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยสนับสนุนในด้านการขุดบ่อหรือสระน้ำในพื้นที่ของเกษตรกร เกษตรกรก็จะสามารถเก็บน้ำจากน้ำฝนและนำน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายในพื้นที่ของตนเองได้

1.4 การสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ ในการทำการเกษตรในที่ดิน ส.ป.ก.4-01 เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับการสนับสนุนแต่ละด้านดังนี้

1.4.1 การสนับสนุนด้านเงินทุน เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ส่วนใหญ่จะกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน โดยอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี เนื่องจากการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านในเกษตรกรที่เป็นผู้กู้ยืมรายใหม่ที่ขาดแคลนเงินทุนทางกองทุนหมู่บ้านจะให้ออกสในการกู้เงินได้มากกว่าครั้ง เป็นการเพิ่มโอกาสให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนมากขึ้น เนื่องจากแหล่งเงินทุนในระบบ เช่น สถาบันการเงิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จำเป็นต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันและมีเงื่อนไขต่างๆ ทำให้ยากต่อการกู้ยืมเงิน ในส่วน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) มีเกษตรกรบางส่วนที่มาขอกู้ยืม เนื่องจากต้องมีหลักประกันในการกู้ยืมเงินเป็นจำนวนที่ไม่ต่ำกว่าจำนวนเงินที่ขอกู้ ทำให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ค่อนข้างยาก

1.4.2 การสนับสนุนด้านการตลาด เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสรับการสนับสนุนด้านการตลาดจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการทำการเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่ผลิตที่ได้พอค่านกลางจะเข้ามาผูกขาดการรับซื้อถึงพื้นที่ บางรายมีพื้นที่ในการทำเกษตรไม่ค่อยมาก เมื่อได้ผลผลิตก็นำมาบริโภคภายในครัวเรือน และถ้าเหลือก็จะนำออกไปจำหน่ายภายในหมู่บ้าน แต่พบว่าเกษตรกรบางส่วนที่หน่วยงานเข้ามาสนับสนุนด้านการตลาด โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาและประสานงานในการจัดการด้านการตลาดสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.4.3 การสนับสนุนด้านการจัดตั้งกลุ่ม เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนทางด้านการจัดตั้งกลุ่มจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยทางหน่วยงานจะมาช่วยในเรื่องการจัดตั้งกลุ่ม ซึ่งจะมีอยู่ 9 กลุ่ม ที่ดำเนินการอยู่ในตำบลหนองพันจันทร์ ได้แก่ กลุ่มแปรรูปสับปะรด กลุ่มผู้ปลูกสับปะรดส่งโรงงานแปรรูป กลุ่มผู้ปลูกสับปะรดอินทรีย์ กลุ่มทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มผู้ผลิตพืชผักปลอดภัย กลุ่มผู้ผลิตมะพร้าว น้ำหอม กลุ่มผู้ผลิตสุกร และกลุ่มผลิตภัณฑ์ตุ๋กตาผ้า

1.4.4 การสนับสนุนด้านสาธารณูปโภค เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองพันจันทร์ ที่มีแผนพัฒนาชุมชนในการสร้างสาธารณูปโภคที่จำเป็น จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก ได้แก่ ประปา ไฟฟ้า และถนน รวมถึงหน่วยงานจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้จัดทำแผนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านถนนและแหล่งน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ในเขตปฏิรูปที่ดินเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำไว้ใช้ในพื้นที่ และเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรในการทำการเกษตร

2. ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01

ปัญหาด้านแรงงานในการทำการเกษตร ในด้านอัตราค่าจ้างแรงงานสูง เป็นปัญหาหลักของเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ในพื้นที่นี้ เนื่องจากเกษตรกรมีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 2.11 คน เมื่อเทียบกับพื้นที่ครอบครัวที่เป็น ส.ป.ก. 4-01 เฉลี่ย 11.94 ไร่ และส่วนใหญ่เกษตรกรมีอายุค่อนข้างมาก ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน เกษตรกรจึงต้องมีการจ้างแรงงานในการทำการเกษตรเพิ่มขึ้น และปัญหาด้านค่าจ้างแรงงานก็เพิ่มขึ้นตามมา แนวทางในการแก้ไขของเกษตรกรโดยการปลูกพืชที่ใช้แรงงานน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทินกร เพ็ญเขียว (2550) พบว่า เกษตรกรพบปัญหาด้านแรงงาน ประกอบด้วย แรงงานหายาก ค่าจ้างแรงงานแพง และแรงงานในครอบครัวไม่เพียงพอ เกษตรกรระบุถึงแนวทางแก้ไขปัญหาคือ การนำเอาเครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ในแปลงเกษตรกรรม

สรุปผล

การทำประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองของผู้ที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 มีการทำประโยชน์กับที่ดินได้เต็มที่ในระดับหนึ่ง เมื่อเทียบ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

กับเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ในพื้นที่อื่น การที่เกษตรกรได้รับการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐในการเสริมสร้างแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนับสนุนให้มีการขุดสระหรือแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ในพื้นที่ที่มีลักษณะดินอุ้มน้ำเพื่อเก็บกักไว้ใช้ในฤดูแล้งและแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตร ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันเพื่อสร้างแรงจูงใจอย่างต่อเนื่อง หรือสร้างข้อเปรียบเทียบให้เห็นอย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดการแข่งขันขึ้นในชุมชน ทำให้เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่ในการทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงการทำให้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองของผู้ที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ซึ่งสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินการสนับสนุนให้เกษตรกรได้รับสิทธิในพื้นที่จัดสรรทำการเกษตรตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดิน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ได้แก่

1.1 เกษตรกรมีการใช้ที่ดินในการทำการเกษตรเพียง 1-2 ชนิดเท่านั้น ไม่ได้มีการทำเกษตรแบบผสมผสาน หรือมีการทำเกษตรแบบผสมผสานน้อยมาก เนื่องจากสภาพทางภูมิประเทศของจังหวัดเป็นที่ราบสูง ทำให้การจัดการแหล่งน้ำค่อนข้างยาก ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดนโยบายให้มีโครงการประเภทของการเกษตรภายในพื้นที่ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่ และแนวทางการจัดการที่ดินทำกินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อเกษตรกรสามารถปรับกิจกรรมให้ได้ผลตอบแทนจากการทำประโยชน์ที่ดินสูงสุด เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรได้มากยิ่งขึ้น

1.2 ด้านปัญหาแรงงานในการทำการเกษตร ควรเน้นการใช้แรงงานภายในครัวเรือน ส่งเสริมและสนับสนุนให้หนุ่มสาว ลูกหลานของเกษตรกร สร้างความตระหนักและสืบทอด อาชีพเกษตรกรรม และการใช้เครื่องทุ่นแรงที่เหมาะสมมาใช้ภายในพื้นที่ของเกษตรกรเพื่อทดแทนแรงงานในครัวเรือนที่มีน้อย

2. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.1 ด้านปัญหาแหล่งน้ำ เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 บางรายยังไม่มีแหล่งน้ำในพื้นที่ตนเอง หรืออยู่ไกลจากแหล่งน้ำ ทางสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ควรมีการประสานงานกับกรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน ในการจัดหาแหล่งน้ำหรือมีการจัดการเกี่ยวกับระบบน้ำชลประทานภายในพื้นที่ เช่น การจัดสร้างบ่อน้ำสาธารณะสำหรับพื้นที่ของเกษตรกรโดยรวม หรือมีการขยายพื้นที่เขตชลประทานให้เข้าถึงพื้นที่ที่เกษตรกรได้รับการจัดสรร และการจัดการน้ำในไร่นา รวมถึงประสานงานกับกรมวิชาการเกษตร และกรมส่งเสริมการเกษตร ในการวางแผนการปลูก ชนิดพืชที่ปลูกให้เหมาะสมภายในพื้นที่ที่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ

2.2 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่างๆ โดยเฉพาะหอกระจายข่าวภายในหมู่บ้านเป็นสื่ออีกทางหนึ่ง ที่ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารจากการประชาสัมพันธ์ และบริการสาธารณะที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและของรัฐอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง เช่น การประชาสัมพันธ์ในเรื่องของวิธีการจัดการบำรุงดิน ชนิดและวิธีการปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

2.3 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และสถาบันการเงิน ในเรื่องการสนับสนุนด้านเงินทุน เกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ยังเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ยากเพราะข้อจำกัด ระเบียบ และข้อบังคับที่ทาง หน่วยงานได้กำหนดไว้ เช่น เรื่องการค้ำประกัน เกษตรกรจะต้องมีอาชีพที่แน่นอน มีรายได้ประจำ เป็นต้น เกษตรกร ที่มีรายได้น้อย ไม่สามารถหาบุคคลค้ำประกันได้ ในขณะที่เกษตรกรที่เข้าถึงแหล่งเงินทุน เป็นเกษตรกรที่มีจำนวน พื้นที่ดินค่อนข้างมาก มีฐานะปานกลางถึงฐานะดี มีทรัพย์สินและรายได้ที่มั่นคง ดังนั้น สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม และสถาบันการเงิน ควรปรับระเบียบข้อกำหนดบังคับเพื่อให้เกษตรกรกู้ยืมเงินของเกษตรกร

2.4 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญ และมีการติดตามเกษตรกรที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 มีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุน และผลักดันให้การ ประกอบอาชีพเกษตรกร เช่น ระบบการผลิต การจัดการผลผลิตและการตลาด ส่งเสริมการจัดการตลาดห่วงโซ่ อุปทานให้เกษตรกรเป็นนักจัดการเกษตรได้อย่างต่อเนื่องจนเกษตรกรสามารถที่จะพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะ ตีปาละ. (2546). *ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร ในเขตโครงการ ปฏิรูปที่ดินป่าห้วยแม่ชะโนง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน* (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- จงจิตร ปันแก้ว. (2551). *การใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ปัญหาพิเศษ. (ปริญญาวิทยาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.*
- จารุวรรณ ไทอยู่ยงค์. (2547). *ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตมันสำปะหลังของเกษตรกรตำบลห้วยบง อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ทินกร เพ็ญเขียว. (2550). *ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของ เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา* (วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นภทศา คงสัมฤทธิ์. (2551). *การพัฒนากลยุทธ์การส่งเสริมให้เกษตรกรทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตำบล บ่อแก้ว อำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, กำแพงเพชร.
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดราชบุรี. (2558). *รายงานประจำปี 2558. ราชบุรี: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ราชบุรี. [อัดสำเนา].*
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (2559). *การจัดการความรู้ด้านระบบภูมิสารสนเทศเพื่อการวางแผน พัฒนาพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2559, จาก http://www.alro.go.th/alro_th/download/GIS_Knowledge.pdf.*